

OXALIS, zie ACETOSA.

OXYACANTHA GALENI, zie BERBERIS.

OXYACANTHA VULGARIS, zie SPINA ALBA.

OXYLAPATHUM, zie LAPATHUM.

PÆONIÆ *radix, flores, semen: Pæoniæ folio nigricante splendido, quæ mas. C. B. vel Pæoniæ fœminæ flore pleno rubro majore. C. B.* Mannetjes en Wyfjes Peonie-roos; de wortels, bloemen en zaaden 'er van [L. E.].

Deeze planten worden, om de schoonheid haarer bloemen in onze tuinen gekweekt; de Wyfjes, welke de grootste en schoonste is, en om die reden ook de gemeenste, is de eenigste, waar van de winkels voorzien zyn. In hoedanigheid is 'er naauwlyks eenig blykbaar verschild; en daarom gaf het COLLEGE vryheid, om alle zonder onderscheid te gebruiken. De Wortels en 't zaad van Peonien, hebben, als ze verschild zyn, een onaangenaamen reuk, nabykomende aan dien van de verdoovende planten (b), en eenen eenigzins lymigen scherpagtigen smaak, met eenen geringen graad van bitterheid en saamentrekkende hoedanigheid, zoo wel in den smaak, als door 't veranderen van ontbindingen van staal in eene purpere kleur: de bloemen hebben weinig smaak, en eenen zeer zwakken, niet zeer aangenaamen reuk. De deelen, die 't meest gebruikt worden in de Geneeskunst, zyn de wortels en de zaaden. Deezen worden aangemerkt, als verzagende (c), versterkende (d), en eenigzins pynstillende (e); en worden ondersteld eenigzins van dienst te zyn, in sommige soorten van verstoppingen, wechknagingen der Ingewanden, heete pis, pyn in de Nieren, en dergelyke ongemakken. De kragt, waar van ze meest beroemd zyn, is, die van stuiptrekkingen en smerten van zenuwtrekking (f) te geneezen; en veelen

zyn dwaas genoeg geweest om te gelooven, dat deeze wortel zulks doen kon, door enkel aan den hals gedragen te worden. De wortel is een inmengsel in het poeder, voor de geenen die vallende ziekte hebben (g), van de *Edinburgsche Apotbeek*.

PALMÆ *oleum: Palmæ foliorum pediculis spinosis, fructu pruniformi, luteo, oleosa. Sloan.* Palm-olie [E.]

Deeze Olie wordt verkreegen uit de pitten van de vrugt van eene soorte van Palmboom, die natuurlyk op de kust van *Guinea* en de *Kaap-Verdische Eilanden* groeit: van deeze plaatfen is dezelve overgeplant naa *Jamaica* en de *Barbado's Eilanden*. Als de Olie by ons gebragt wordt, heeft ze omtrent de dikte van eene zalve, en is van eene oranje kleur; eenen sterken en niet onaangenaamen reuk, maar zeer weinig smaak: door lang bewaaren verliest zy haare hooge kleur, en wordt wit; wanneer ze moet wech geworpen worden, als niet langer bruikbaar. De Bewooners van de Kust van *Guinea*; zegt men, maaken deeze Olie ten deele, tot hun voedsel, en gebruiken dezelve even als wy de boter doen. By ons wordt ze zelden inwendig gegeven, maar alleen gebruikt in sommige uitwendige toepassingen; voor pynen en zwakheid der zenuwen, krampen, sproetels en dergelyken. Het gemeene volk gebruikt ze om kakhieken en winterhanden te geneezen; en inderdaad, als zy 'er spoedig by zyn, niet zonder goed gevolg. Zy is een inmengsel in de verzagende Zalve en Maagpleister van de *Edinburgsche Apotbeek*.

PANICI *semen: Panici Germanici, sive panicula minore. C. B.* Panick-koorn; een Gewas, dat veel overeenkomt met de Gierst heeft.

Deeze plant wordt in sommige deelen van *Duitschland* gekweekt: men heeft het Zaad wel als voedsel gebruikt; maar in de Geneeskunst komt het niet in aanmerkinge.

PA-

(b) *Planta narcotica.* (c) *Emollientia.* (d) *Corroborantia.* (e) *Analgetica.* (f) *Dolores spasmodici & epileptici.* (g) *Pulvis ad epilepticos.*

PAPAVERIS ALBI *Capita: Papaveris bortenfis semine albo.* C. B. De groote tuin Maankoppen, met witte bloemen en zaaden; of de witte Papaver, derzelver koppen. [L.]

PAPAVER NIGRUM: *Papaver bortenfe nigro semine.* C. B. de kleine Papaver van de Tuinen, met purpere bloemen, en zwarte zaaden; of de zwarte Maankop.

Het COLLEGIE van *Edinburg* fchynt toe te staan, dat men deeze foorte met de andere door elkandere gebruike; dewyl ze de onderscheiding van witte en zwarte uitgelaaten, en alleen den tytel van *Papaver bortenfe* in de lyft geplaatst hebben; en hier van fchryven zy de koppen, zaaden en bladeren voor tot geneeskundig gebruik.

De koppen en steelen deezer planten bevatten een melkagtig fap; welk in eene groote menigte kan verfaamd worden, door dezelve licht te wonden, als ze byna ryp zyn: dit fap, eenige dagen aan de lucht bloot gesteld zynde, wordt dik en styf tot eenen vasten en taaijen klomp, welke met de *Opium*, die van buitens lands gebragt wordt, overeen komt. (Zie het Artikel *OPIMUM*.) Het fap van beide foorten van Papaver blykt eenerly te weezen; het eenig onderscheid bestaat in de hoeveelheid van het zelve voort te brengen, en dat is gemeenlyk naar evenredigheid van de grootte der plante: de groote, of witte Papaver is de foorte, welke door bereiders van *Opium* gekweekt wordt in de Oosterfche Landen, en tot geneeskundig gebruik in deeze.

De Maankoppen, in water gekookt zynde, deelen hun verdoovend fap aan het fcheivogt mede, te gelyk met de andere fappen, welke zy met andere plantgewassen gemeen hebben. Dit vogt, sterk uitgeperft, bezonken, met wit van eyeren klaar gemaakt, en uitgedampt zynde, levert omtrent een vyfde, of een zesde van 't gewigt der maankoppen, aan uittrekfel uit. Dit bezit de kragten van *Opium*; doch moet een dubbele gifte hier van ingegeven worden, om dezelfde uitwerking te hebben; welke het ook gezegd wordt voort te brengen zonder walging en duizeligheid te

veroorzaaken, welken de gewoone gevolgen van het andere zyn. (Zie de Proeven van *Edinburg* verkort 1. stuk. pag. 158 en 432.) (b) Een sterk afkookfel van de koppen, met zoo veel fuiker gemengd, dat het de dikte van eene fyroop krygt, is bekwaam om het in de gedaante van een vogt te bewaaren; en is de eenigste winkelbereiding van de Maankoppen. Beide deeze bereidingen zyn zeer nuttige middelen, hoewel aan verandering onderworpen, in opzigt van de sterkte: en dit ongemak fchynt niet vermyd te kunnen worden door eenige voorzorge van den Voorfchryver, noch van den Bewerker; nademaal de Maankoppen zelve (naar den trap van rypheid, en den grond en 't faifoen, waarin zy gegroeid zyn) verschillende hoeveelheden van de verdoovende stoffe, in evenredigheid met de andere fappen van de plant, in zich bevatten; gelyk in de *bervormde Apothek* is aangemerkt.

De zaaden der Maankoppen worden by veelen voor fleepverwekkende gehouden: *Juncker* zeidt, dat ze dezelfde hoedanigheid hebben, als de *byofcyamus*; en *Herman* merkt ze aan, als een goed middel om de plaats van *Opium* te vervangen; doch hy is waarfchynelyk misleid, door eene waarneeming, welke in veele planten doorgaat, dat naamelyk de zaaden kragtiger zyn, dan de vaten, waar in ze begreepen zyn.

Edoch de zaaden van de Maankoppen bezitten niets van het verdoovende fap, dat in derzelver bekleedfel en de steelen huisvest: eene Olie, uit dezelve geperft, is wel gebruikt geweest tot dezelfde eindens als de boomolie; en de zaaden zelve als voedsel: derzelver fmaak is zoetagtig en meelagtig.

PAPAVERIS ERRATICI, *feu Papaveris rheados flores: Papaveris erratici majoris.* C. B. Roode Maankop, of koornroos: de grootfte van de wilde haarige Papavers, met donker roode bloemen, en zwartkleurige zaaden; derzelver bloemen. [L. E.]

De bloemen deezer plante leveren, als ze geperft worden, een donker rood fap uit, en deelen

(4) *The Edinburg Essays abridg. Vol. 1. pag. 158, and 132.*

deelen dezelfde kleur, door trekkinge, aan wateragtige vogtigheden mede.

Een Syroop van dezelve wordt in de winkels gehouden: deeze wordt meest geacht om haare kleur; alhoewel sommigen eene pynstillende (i) kragt 'er van verwagten.

PARALYSIS flores: *Verbasculi pratensis odorati*. C. B. *Primulae veris majoris Raii*. Sleutelbloemen; Hemelsleutel, St. Pieterskruid; de bloemen 'er van [L. E.]

Deeze plant groeit in 't wilde in moerasige en vogtige weiden. De bloemen komen in April te voorschyn; zy hebben een aangenaamen zoeten reuk, en eenen scherpagtigen, bitteren, eenigzins saamentrekkenden smaak. Een Treksel van dezelve, als Thee gebruikt, wordt aangepreezen, als een zagt versterkend middel, in Zenuwziekten, en in sommige vrouwelyke ongesteldheden, die uit gebrek van de maandelyksche zuiveringen voortkomen. Een sterk treksel van de zelve; met eene genoegzaame hoeveelheid van suiker, maakt een aangename syroop, welke langeen plaats in de winkels behouden heeft: door het kookken, zelfs maar voor een weinig tyds, wordt derzelver fyne geur verlooren.

PAREIRA BRAVA [E.].

Dit is de wortel van een *Amerikaansche Convolvulus*, uit *Brasilien* tot ons gebragt in stukken van verschillende grootte, sommigen zoo groot, als een vinger, anderen als een kinds arm: hy is gekronkeld en verscheidenlyk gedraaid op zyne oppervlakte; van buiten van eene donkere kleur, van binnen van eene donker geele, en met houtagtige vezelen doorweeven, zoo dat, als men ze over dwars doorsnydt, eene menigte van evenwydige cirkels gezien worden, die gekruist worden door vezelen, welken van het middelpunt naa den omtrek loopen: hy heeft geen reuk; de smaak is een weinig bitteragtig, vermengd met eene zoetheid, gelyk die van zoethout.

Deeze Wortel wordt by de *Brasilianen* en *Portugeeschen* hooglyk gepreezen in eene groot

te menigte van verscheidene Ziekten, byzonderlyk tegen opstoppingen van de pis (k), graveelpynen (l), en den steen (m). In de twee eersten, zegt *Geoffroy*, heeft hy hem met goed gevolg gegeven, en dat de Lyder aanstonds verligting daar door kreeg; terwyl de ontlasting van eene grootte menigte pis daarop volgde. Insgelyks heeft hy waargenomen, dat 'er grootte menigten van graveel, en zelfs kleine steentjes na deszelfs gebruik geloosd werden. Deeze uitwerking schryft hy niet toe aan eene steenverdruyvende kragt (n), maar aan deszelfs eigenschap van het lymige slym te ontbinden, waar door de zandagtige stoffe was opgehouden geweest. Ook verhaalt hy, dat hy menigwerf goede uitwerking van deezen wortel ondervonden heeft, in het zuiveren en heelen der zweeren van de Nieren en Blaas, wanneer de pis etteragtig en slymig was, en niet dan met de grootste pyn konde geloosd worden: doch door het gebruik van den *Pareira* wortel werdt de pis spoedig helder, en van eene behoorlyke dikte, en werdt onverhinderd geloosd; en door het byvoegen van den Balsam *Copaive*, by dit geneesmiddel, werdt de zweer volkomen geneezen. De verdunnende hoedanigheid, welke hy in deezen wortel ontdekte, gaf hem aanleiding om proeven te doen in andere Ziekten, die uit taaije sappen voortkomen; en in deezen beantwoordde dezelve ten vollen aan zyne verwagtingen: in vogtige Amborffigheden (o), waarin de Longen verstopt waren, en de Lyder byna geslikt was door dik slym, bragt een Treksel van *Pareira* eene overvloedige ontlasting van de borst (p), en wel haast eene volkomen geneezing te wege; na dat verscheidene andere geneesmiddelen vrugteloos gebruikt waren: in de Geelzucht, uit verdikte Gal voortgekomen, deedt hy uitmuntenden dienst; maar in andere gevallen van Geelzugt (q), wanneer de Lever gezwollen en hard was, deedt dit geneesmiddel geen dienst. De gifte van deezen wortel in zelfstandigheid is, van twaalf greinen tot een half drachma; in een kooksel, twee of drie drachma's.

PA-

(i) Virtus anodyna. (k) Suppressiones urinæ. (l) Dolores nephritici. (m) Calculus. (n) Lithontripica vis. (o) Asthmata humoralia. (p) Expectoratio. (q) Casus icterici.

PARIETARIÆ, seu *Helxines folia*: *Parietaria officinarum*. C. B. Muurkruid, Glaskruid; de bladeren 'er van [L. E.].

Dit is een kleine plant, die op de muuren groeit; zy is van eenen kruidagtigen eenigzins zouten smaak, en geen' reuk. Het is een van de feine verzagtende kruiden, en in dat opzigt wordt het somtyds gebruikt. Het is een innengsel in het Afkookfel voor 't Gra-veel (r), van de *Edinburgsche Apotbeek*. Het uitgeperste sap 'er van heeft men wel, als een pisdryvend (s) middel, ingegeven tot de gifte van drie oncen.

PARTHENIUM, zie **MATRICARIA**.

PASTINACA HORTENSIS: *Pastinaca latifolia sativa*. Raii. Tuinpastinaken.

PASTINACA SYLVESTRIS: *Pastinaca sylvestris latifolia* Raii. Wilde Pastinaken.

De Wortels van de Tuin-Pastinaken worden als voedsel gebruikt, en zyn ook redelyk voedsaam. De Zaaden van beiden zyn eenigzins speceryagtig; maar die van de wilden zyn de sterkste.

PENTAPHYLLI radix: *Quinque folii majoris repentis*. C. B. Vyfblad, klaver met vyf bladeren, vyfvinger-kruid; de wortel 'er van [L.]

Dit kruid wast overvloedig in heggen en aan de kanten der wegen. De wortel is middelmatig saamentrekkend; en als zodanig heeft men het somtyds ingegeven tegen buikloopen (t) en andere vloedden; en in Gorgelranken (v) gebruikt, om het tandvleesch te versterken, enz.

Het bastagtig gedeelte van den wortel, kan men in Zelfstandigheid inneemen tot de hoeveelheid van een drachma; het binnenste gedeelte is heel veel zwakker, en moet in eene dubbele gifte worden ingegeven om dezelfde uitwerking voort te brengen. Doch nauwe-

lyks wordt 'er eenig gebruik van gemaakt, dan als een innengsel in de *Tberiac*.

PEPONUM semen: *Peponis oblongi* C. B. De Pompoenen; derzelver Zaad [E.].

Deeze Zaaden ontmoet men zelden in de winkels: in hoedanigheid verschillen ze niet van de Komkommers, Meloenen en de anderen, die koude Zaaden genoemd worden.

PERICLYMENUM, zie **CAPRIFOLIUM**.

PERSICARIÆ MITIS folia: *Persicariæ masculisæ Raii*. Persik-kruid, Vlooi-kruid; de bladeren 'er van.

Dit kruid groeit in 't wilde op vogtige en waterige plaatsen: de bladeren gelyken eenigzins naar die van den persik appelboom (x), en hebben doorgaands eene zwartagtige vlak in 't midden: derzelver smaak is wrang en eenigzins zoutagtig. Dit kruid wordt voornamelyk aangepreezen tot uitwendig gebruik: *Tournefort* verzeekert ons (in de *Gedenkschriften der Fransche Academie* van 1703) dat het een van de beste wond en de verrotting tegenstaande middelen (y) is, die hy kent; en dat een Afkookfel van het zelve, in wyn, op eene verbaazende wyze koud vuur of versterkingen (z) stuit. Nogthans vertrouwt de tegenwoordige praktyk 'er niet op.

PERSICARIÆ URENTIS folia: *Persicariæ vulgaris acris, sive hydropiperis Raii*. Bytend Persik-kruid, Poelkruid, of Waterpeper; de bladeren 'er van. [E.]

Deeze soorte kan gereedelyk van de voorgaande onderscheiden worden, door derzelver prikkelenden bytenden smaak, die naar peper gelykt. Derzelver krachten zyn die van een scherp prikkelend geneesmiddel: in slymige gestellen (a) bevordert het de ontlasting der pis, en heeft dikwyls goeden dienst gedaan in scheurbuik kwaalen. De versche bladeren worden somtyds uitwendig toegepast op

(r) *Decoctio nephritica*. (s) *Diureticum*. (t) *Diarrhæa*. (v) *Gargarismata*. (x) *Persica malus*. (y) *Valnerium & antisepticum*. (z) *Gangrenæ*. (a) *Habitus plegmatici*.

op oude pypzweeren (b), en om sponsagtig vleesch te doen wech byten: tot deeze oogmerken worden ze, naar men zegt, by Hoefmits gebruikt, by welken ze voornaamelyk gebeezigd worden.

PERSICÆ MALI flores: *Persicæ molli carne*, &c. C. B. De Persikboom, zyne bloemen. [E.].

De Persikbloemen hebben eenen aangenaamen reuk, en een bitteragtigen smaak: met de hitte van een waterbad, zonder eenig byvoegsel, gedistilleerd, leveren zy een zesde deel van haar gewigt, of meer, van een witagtig vogt uit, welk, gelyk de Heer *Bolduc* aanmerkt, eenen geur, als die van de pitten der vrugten, aan eene groote menigte van andere vogten mededeelt. Een Treksel in water van een half once van de versche versamelde bloemen, of een drachma als ze gedroogd zyn, met suiker zoet gemaakt, is een dienstig middel voor kinderen om openlyf te maaken en wurmen te verdryven (c); en de bladeren van den boom zyn tot dat oogmerk wel wat kragtiger, maar zoo aangenaam niet. De Vrugt heeft dezelve hoedanigheid, als andere zoete vrugten; te weeten die van dorst te lessen, hitte te maatigen en zagtelijk openlyf te maaken.

PERUVIANUS CORTEX. [L. E.] Peruviaansche Bast; de bast van een hoogen slappen boom, die in *Peru* groeit.

Deeze wordt in stukken van verschillende grootte, somtyds opgerold in korte dikke rollen, en somtyds plat, tot ons overgebracht: van buiten is hy bruinagtig, en doorgaands voor een gedeelte overdekt met een witagtig mos; van binnen is hy geelagtig, roodagtig of van eene roestige yzerkleur. Hy heeft eenen lichten speceryagtigen reuk, wat mufagtig, en toch niet onaangenaam; eenen bitteragtigen saamentrekkenden smaak; die lang op de tonge blyft, en verzeld is van eenen graad van speceryagtige heetheid. De kleine, dunne, platte stukken worden van sommigen voor de

besten gehouden; van anderen de rolagtige soorte, met den ruigen rok, voornaamelyk als ze van binnen van eene heldere kaneel kleur zyn; alhoewel de groote platte stukken, het zy ruuw, of glad, van eene ligter of donkerer kleur, dikwyls even goed zyn. De beste bast is die, welke de sterkste van reuk en smaak is: Deeze is vrybaar tusschen de tanden; hy breekt niet schilverig, maar kort en glad.

De kragten van deezen bast, als een middel om de koorts te verdryven, werden door de *Indiaanen* ontdekt in 't Jaar 1500: doch zy werden in *Europa* niet bekend voor 1649: ook werdt deeze bast niet in de algemeene praktyk aangenomen, dan eenige Jaaren daar na; dewyl eenige kwaade gevolgen, uit deszelve onvoorzigtig gebruik ontslaan, denzelve voor een tyd in verachting bragten. Thans wordt hy aangemerkt, als het kragtige geneesmiddel in afgaande koortsen (d) van byna allerlye soorte, en veilig in alle Jaaren en geteldheden; mits dat het met oordeel en op zyn' tyd toegediend, en behoorlyk achtgegeven worde op de omstandigheden der ziekte. Volgens de nieuwe praktyk geeft men, voor 't gebruik van dit geneesmiddel, doorgaands vooraf een braakmiddel in, by het begin van eenen aanval, of verheffing van de ziekte: in sommige gevallen laat men een buikzuiverend middel, en in bloedryke gestellen (e) een aderlaating voorafgaan: Deeze middelen maaken het gebruik van den Bast niet alleen veiliger, maar ook zekerer en spoediger in zyne werkinge: wanneer deeze ontlastingen verzuimd worden, of niet volkomen genoeg uitgevoerd, zal de ziekte, als ze van langen duur geweest is, bezwaarlyk voor den koortsbast wyken; of indien ze ten laatsten al schynt ondergebracht, verkrygt de Lyder toch zyne kragten niet weder, en stort schielijk weder in. Het gebruik van den Bast begint ten einde van eenen aanval, of verheffing der ziekte, en wordt herhaald, tot de hoeveelheid van een half drachma (meer of min, naar de omstandigheden van den Lyder) elke drie of vier

uu-

(b) *Ulcera fistulosa*. (c) *Laxativum & anthelminticum*. (d) *Febres intermittentes*. (e) *Habitus plethorici*.

uuren, zoo lang als de tuffchenpoozing duurt: als de koorts van de galagtige foorte is, en van groote hitte verzeld, wordt 'er een weinig Salpeter bygedaan: en in alle gevallen bevordert eene maatige beweging doorgaands de uitwerking. In 't eerst zal hy doorgaands open lyf maaken, en fomtyds werken, als of men een buikzuiverend middel had ingenoomen; en op deeze wyze vergoedt hy het verzuim van de ontlastingen, die voor het inneemen moesten voorafgaan: als de buikzuivering aanhoudt, beantwoordt het geneesmiddel niet aan de bedoelde einden: in zulk een geval doet men 'er een weinig *Opium* by, welk den loop met kragt zal stuiten: en indien de Lyder daar na te hardlyvig blyft, neemt men toevlugt tot klifteenen.

Nogthans moet de loslyvigheid niet te schielijk gestopt worden: integendeel is het noodzaakelyk, als de Bast zelf dit niet uitwerkt, een weinig Rhabarber daar by te doen, om voor eenen tyd twee stoelgangen daags te bezorgen, zoo als Doctor Mead ons onderrecht; en door dit middel zal de ziekte grondiger geneezen worden, en minder onderworpen zyn, van eene waterzugt, of kwaade gesteldheid van het lichaam gevolgd te worden: na dat 'er een drachma of twee Rhabarber gebruikt is, moet men ophouden en den Bast alleen ingeeven. Na dat de koorts verdreeven is moet men nog eenigen tyd met het gebruik van dit geneesmiddel blyven aanhouden, op dat de Lyder niet weder instorte; maar zich onthouden van ontlastingen, ten zy het volstrekt noodzaakelyk ware. De ziekte zal nogthans zelden volkomen geneezen zyn, ten zy dat 'er zeer groote ontlastingen, door den stoelgang, de pis, of door de uitwaasfeming gevolgd zyn: indien zulks niet van zelfs geschiedt, geeft men buikzuiverende, braak, of zweetmiddelen, in vereeniging met den Bast, in; want anders blyft de Lyder zwak, en zonder eetlust, tot dat de ziekte wederkomt, of in eene andere verandert.

In ziekten met toevallen (*f*), in uitdrogende en etteragtige koortfen (*g*), in kwaadbloedige gestellen (*b*), en als de hypochondrische Ryken (*i*) gezwollen en gespannen zyn, is dit geneesmiddel niet gevoeglyk, en meestendeels schadelyk. Deszelfs blykbaare faamentrekking verbiedt deszelfs gebruik in verstoptheden der Ingewanden van den Onderbuik (*k*), of opstoppingen van eenige gezetelyke ontlasting (*l*); ten zy dat de verstopping eerst wechgenomen zy, of de ontlasting haaren behoorlyken loop hebbe.

In scherpe, ontfteekende (*m*), of kwaadaartige koortfen, schynt de Bast geene goede uitwerking te hebben. Desniettegenstaande is de Bast een uitsteekend geneesmiddel, in het wyken van langduurige zenuw koortfen (*n*), of na eene tuffchenpoozing, als de Lyder, wegens kwaade gesteldheid, ouderdom, vermoeidheid, of diergelyken, zeer zwak en de pols langzaam is; mits dat 'er geene ontvating zy (*o*), dat de vaten heel blyven, en dat 'er niet reeds etter gemaakt zy.

De *Peruviaansche Bast* is insgelyks uitnemend dienstig bevonden in het koude vuur en verstervingen (*p*), het zy dat ze uit eene inwendige, of uit eene uitwendige oorzaake voortkomen.

In alle zodanige gevallen, waar in hy van goed gevolg bevonden wordt, veroorzaakt hy eene zachte ettermaaking, welke verandert, als men met het gebruik van het geneesmiddel ophoudt, en keert straks zagtielyk weder, als men het weder hervat.

Hier door zyn sommigen bewogen geworden, om den bast te beproeven in de kinderpokjes, wanneer of de puisten niet wel tot ettermaaking kwamen, of de vlakken (*q*) (peperkoorns genaamd) eene gesteldheid tot koudvuur vertoonden; en ook hier in beantwoordde hy aan de verwagting: want de ledige blaasjes werden met stoffe vervuld, de wateragtige etterdragt (*r*) veranderde in witten dikken etter, de vlekken werden allengs van eene bleeke

(*f*) *Aegritudines symptomatice.* (*g*) *Febres hecticæ & purulentes.* (*b*) *Habitus cacochymici.* (*i*) *Regiones hypochondriacæ, sive hypochondria.* (*k*) *Obstructiones viscerum abdominalium.* (*l*) *Suppressiones evacuationum crificantium.* (*m*) *Febres acutæ & inflammatoricæ.* (*n*) *Febres nervosæ.* (*o*) *Extravasatio.* (*p*) *Gangrena & mortificationes.* (*q*) *Petechiæ.* (*r*) *Sanies.*

bleeke kleur, en verdweenen ten laatsten; en de pokken begonden spoediger weder te keeren, dan men verwagt hadt. Zie de geneeskundige Proeven van *Edinburgh* (s).

Ook heeft men den Bast aangewend, en niet zonder goed gevolg, tot het geneezen van gezettelyk wederkeerende hoofdpynen, vlagen van Moeder- en Miltziekten; en andere ongemakken, die geregelde tusschenpoozingen hebben. Door zyne saamentrekkende kracht en speceryagtige hoedanigheid, versterkt hy het gantsche zenuwgestel, en is dienstig in zwakheid van de maag, en verscheidene sleepende ziekten, die uit al te groote slapheid der vezelen voortkomen. In hardnekkige vloedden van de Baarmoeder, en oude druipers, heeft de Bast, by staalmiddelen gevoegd, uitmuntende uitwerkingen.

De krachten van den Peruviaanschen Bast huisvesten voornaamelyk in eene harsagtige zelfstandigheid, en hierom worden ze door verbeterden Geest van wyn volkomen 'er uit getrokken. Door sterk kookten in water smelt de hars 'er uit, en vermengt zich met het water; welk, zoo lang het heet is, zich helder doorschynend verthoont, maar als het koud wordt, troebel wordt, en een groot deel van de hars op den grond aflegt. Water heft, in het distilleeren, het speceryagtig gedeelte van den Bast op; maar zuivere Geest brengt 'er niets van over. Hierom is een Uittreksel van Water niet alleen minder in hoeveelheid, maar ook slegter in hoedanigheid, dan een Uittreksel met verbeterden Geest van wyn gemaakt. Proefgeest trekt de krachten van deeze drogery redelyk wel uit in de koude; maar de hitte maakt, dat hy meer opneemt, dan hy dragen en behouden kan in de koude. Geest van Ammoniaczout, met vaste loogzouten bereid (t), windt zeer weinig uit den Bast, het zy met of zonder hitte: doch dezelfde Geest, met levendige kalk, en den zoetgemaakten geest bereid, wordt in weinige uren zeer sterk met deszelfs reuk en smaak bezwangerd.

De Winkel-bereidingen van den Bast zyn, een Extraët [L. E.], eene Hars [E.], een geestryk Aftreksel [L. E.]. Een Aftreksel in

vluggen Geest [L.], en een saamengefeld Aftreksel [E.]. Ook is het een innengsel in het Aftreksel voor de Maag [E.].

De Zelfstandigheden, welke doorgaands in de voorschriften, by den bast gevoegd worden, schynen geschikt te zyn, of om deszelven kracht en werking te bevorderen, of enkel om hem onder de begeerde gedaante te brengen, zonder veel acht te geeven op zyne aangenaamheid, en de gemakkelykheid om hem te kunnen inneemen: dit is echter een stuk van groot gevolg, als deszelven smaak en de hoeveelheid, welke noodzaakelyk is, den Lyder menigmaal te lastig valt, eer hy genoeg 'er van ingenomen heeft, om de gewenschte uitwerking voort te brengen. Als men voorneemens is, om hem in eene vaste gedaante van een brok, slikspil enz. in te geeven; moet dezelve niet opgemaakt worden, gelyk gemeenlyk geschiedt, met syroopen, maar met slymen: want met de eersten blyft hy in den mond en de keel hangen, waar van daan zyn smaak een langen tyd daar na overblyft; maar met de laatsten gaat hy vry door, en laat naauwelyks eenigen smaak in den mond overig.

Speceryen beletten niet, dat de Bast zich ontdekke; maar een Uittreksel van Zoethout bedekt hem zeer kragtig. Ook maakt het Uittreksel van Verfhout, of Campechhout, gevoegd by dat van den Bast, en eene behoorlyke hoeveelheid van slym, een fraai en aangenaam saamenmengsel.

PETASITIDIS radix: Petasidis majoris & vulgaris. C. B. Dokke bladen, groote Hoefbladers; de wortel 'er van [E.].

Dit kruid groeit in 't wilde, aan de slootkanten en in weiden: in de lente brengt het korte schilferige steelen voort, die punten met purpere bloemen dragen; na deezen verschynt de bladeren, die zeer groot zyn en omtrent het midden uitgehold, zo dat ze naar een bonnet gelyken, of het geene de Grieken *μισσρος* noemen, waar van de naam der plante ontleend is.

De wortels hebben eenen sterken reuk, eenen bitteren speceryagtigen, niet zeer aangenaam.

(s) *Edinburgh medical Essays.* (t) *Sales alcalini fixi.*

naamen smaak; zy zyn wel ingegeven tot de gifte van een drachma of meer, als eene specery, en ook als een openend en ontsluitend (v) middel; doch zy bezitten deeze kragten in zulk een laag trap, dat zy hunne achtig in de winkels verlooren hebben.

PETROLEUM [E.]. Steen-Olie.

Dit is een algemeene naam van verscheiden vloeibare Joodenlymen (x), of delfstoffelyke Olien (y), welken van zelfs uit de aarde, of uit de klooven der steenrotsen vloeijen. Deeze Olien worden byna in alle landen gevonden; doch in de grootste menigte in de warmer: sommigen ontmoet men in verscheidene deelen van Engeland: en veelen van onze gemeene joodenlymagtige delfstoffen (z), als mynkoolen enz. leveren in 't distilleeren olien uit, die niet veel van deeze verschillen.

De uitmuntendste soorte van deeze gerieflykheid komt uit het Hertogdom Modena in Italië, waar men drie verschillende soorten van dezelve vindt; de beste is byna zoo klaar, vloeibaar, en doorschynend, als water, van eenen sterk doordringenden en toch niet onaangenaamen reuk, gelykende wat naar verbeterde Olie van barnsteen: de tweede soort is van eene helder geele kleur, niet zoo vloeibaar als de voorgaande, zoo doordringend niet, en meer van den reuk van barnsteen-Olie deelagtig: de derde, of slegste is van eene zwartagtig roode kleur, van eene dikker saamenstremming, en onaangenaamer dan de twee voorgaanden.

De eerste van deeze drie wordt zelden in de Winkels gevonden; de tweede, met een weinig van de derde en eenige fyne olie vermengd, wordt ons gemeenlyk in plaats van dezelve gezonden. Petrolie vat ligtelyk vuur, en brandt geheel en al wech, als ze zuiver is: gedistilleerd zynde, wordt ze wat doorschynender, dan te vooren (blyvende eene geringe hoeveelheid van geelagtige stoffe over) en verliest veel van haaren natuurlyken reuk: zy vereenigt zich met wezendlyke Olien van

plantgewassen, maar in 't geheel niet met geesten van wyn: en de fyner soorten zyn zoo ligt, dat ze op den hooglykft verbeeterden Geest van wyn kunnen dryven.

Steenolie wordt thans, zeer zelden, als een geneesmiddel gebruikt; hoewel ze, als men de beste soorten oprecht konde bekomen, wel eenige oplettenheid schynen waardig te zyn: zy zyn aangenaamer dan de Olie van barnsteen, en zagter, dan die van terpentyn; welker beiden kragten zy bezitten. Zy worden by de Schryvers voornaamelyk aangepreezen tot uitwendige gebruiken tegen pynen en smerten, in ongemakken van beroerdheid, en om winters in handen of voeten voor te komen.

Tot deeze oogmerken heeft men van sommigen der gemeener delfstoffelyke Olien gebruik gemaakt met goed gevolg; eene Olie uit eene soorte van steenkoolen getrokken, heeft men by het gemeene volk in aanzien gebragt, onder den naam van Britsche Olie, voor zinking pynen enz. en deeze zelfs wordt menigmaal nagemaakt, door een klein gedeelte Olie van barnsteen by de gemeene uitgeperste Olien te doen.

PETROLEUM BARBADENSE. [L.]

Barbado's Teer.

Dit is dikker, dan de voorgaande Steenolien, en heeft byna de dikte van gemeene Teer. Dit Teer heeft een roodagtig zwarte kleur, en eenen onaangenaamen reuk, die minder prikkelt dan de andere soorten. Deeze pik wordt in verscheiden van onze Amerikaansche eilanden gevonden, waar ze door de Inwooners in groote achtinge gehouden wordt, als een zweetmiddel, en in ziekten van de borst en Longen; hoewel het in gevallen van deezen aart, die van ontfteeking vermeld zyn, niet gevoeglyk is; men past het ook uitwendig toe, als een verdryvend (a) middel, en om ongemakken van beroerte (b) voor te koomen. By ons wordt het zelden gebruikt, en niet dikwyls oprecht gevonden. Het COLLEGIE van Londen gebruikt het als een

(v) *Aperiens & deobstruens.* (x) *Bitumina.* (y) *Olea mineralia.* (z) *Mineralia bituminosa.* (a) *Discutiens.* (b) *Agritudines paralyticae.*

een scheivogt voor Zwavel, in de Barbado's Balssem van zwavel (c), en schryft eene olie voor, om daar van te distilleeren: dat van *Edinburgh* heeft het nog niet aangenomen.

PETROSELINI MACEDONICI *femen*: *Apii Macedonici*. C. B. Selderie; het zaad 'er van. [L.].

PETROSELINI VULGARIS *femen, folia, radix: Apii hortensis seu petroselini vulgo*. C. B. Gemeene Pieterfelie; de wortels, bladeren en het zaad 'er van. [L. E.]

De eerste deezer planten ontmoet men somtyds in onze Tuinen; de andere wordt gemeenlyk tot keuken gebruik geteeld. De zaaden van beiden hebben eenen speceryagtigen geur, en worden by gelegenheid, als windbreekende (d) enz. gebruikt. Die van de Selderie zyn de sterkste, hoewel ze doorgaans door de anderen vervangen worden. De wortel van Pieterfelie is een van de vyf openende (e) wortels, en wordt somtyds tot dat einde tot een inmengsel in de geneesdranken (f) en koelkranken (g) gemaakt. Als hy rykelyk gebruikt wordt kan hy winderigheid verwekken, en dus, door de opspanning der Ingewanden, eene tegenstrydige uitwerking voortbrengen, tegen die, welke men 'er mede bedoelt: de smaak van deezen wortel is wat zoetagtig, met eenen geringen graad van heetheid en speceryagtigen geur.

De zaaden van Selderie zyn een inmengsel in de *Mithridaat* en *Tberiaca*; en die van Pieterfelie in de sliksarseny van Laurierbeziën. [E.].

PEUCEDANI *radix: Peucedani Germanici*. C. B. Varkens-fenkel, Zwavelkruid, Boeren-fenkel; de wortel 'er van.

Deeze plant groeit in 't wilde aan de Zee-stranden, en in vogtige beschaduwde plaatsen.

(c) Balsamum sulphuris Barbadosense. (d) Carminativa. (e) Aperientia. (f) Apozemata. (g) Potus dietici. (h) Stimulantes. (i) Attenuantes. (k) Expectoratio. (l) Errhinum. (m) Morbi letargici. (n) Dysenteria. (o) Haemorrhagines.

De wortels hebben een sterken onaangenaamen reuk, eenigzins gelykende naar ontbindingen van zwavel; en een vetagtigen, eenigzins scherpen, bitteragtigen smaak. Zy worden aangemerkt als prikkelende (b), en verdunnende (i); en onderfeld de borstontlasting (k), en pisloozing te bevorderen: het uitgerperste sap werdt by de Ouden, als een niesmiddel (l), in slaapziekten (m) gebruikt. Doch in de tegenwoordige praktyk wordt 'er geheel geen acht op gellagen.

PHU, zie **VALERIANA SYLVESTRIS**.

PILOSELLA, zie **AURICULA MURIS**.

PIMENTA, zie **PIPER JAMAICENSE**.

PIMPINELLÆ SANGUISORBÆ *folia: Pimpinella sanguisorbae minoris hirsuta & lavis*. C. B. Pimpenel; de bladeren 'er van.

Dit kruid groeit in 't wilde op drooge kryt-agtige bergen: dat in de tuinen gekweekt wordt, hoewel van sommigen voor beeter gehouden, is minder in hoedanigheid, dan de wilde soorte. De bladeren zyn zagteylyk saamentrekkende, en zyn somtyds gebruikt geweeft, met dat inzicht, in Buikloopen (n), en Bloedvloeijingen (o).

PIMPINELLÆ SAXIFRAGÆ *radix, semen, folia*. Pimpenel-Steenbreeken; de Wortel [L. E.], bladeren en 't zaad. [E.].

Van deeze plant worden drie soorten by de Geneeskundige Schryvers in aanmerking genomen:

1. *Pimpinella saxifraga major, umbella candida*. C. B. Deeze is die soorte, welke by de Duitfche Schryvers beroemd is onder den naam van *Pimpinella alba* (witte Pimpenel): zy is in dit land niet zeer gemeen, en daarom

daarom hebben onze markten haare plaats vervuld met de volgende.

2. *Pimpinella saxifraga minor foliis sanguisorbae Raii. Tragofelinum alterum majus Tourn.* Deze wordt niet zelden in drooge weilanden gevonden.

3. *Pimpinella saxifraga minor. C. B. foliis dissectis Hist. Oxon.* Deze soorte is de gemeenste in de velden omtrent Londen: zy groeit hooger dan de anderen, maar de bladeren zyn kleiner.

Alle deeze planten schynen dezelfde hoedanigheden te bezitten, en alleen in de uiterlyke gestalte te verschillen: en zelfs hier in is het onderscheid zoo gering, dat *Linnaeus* dezelven byeengevoegd heeft, onder den algemeenen naam van *Pimpinella*. Ons COLLEGE staat toe, in plaats van de eerste, welke gemeenlyk verstaan is, als de winkel soorte, de beide anderen, (die gemeener zyn) door elkanderen te gebruiken.

De Wortels van Pimpenel hebben eenen aangenaamen heeten, zeer prikkelenden smaak, welke door verbeeterden Geest van wyn gantschelyk 'er uit getrokken wordt: in het distilleeren reift het scheivogt op, en laat alles, wat het van den wortel opgenomen heeft, tot eene prikkelende speceryagtige hars vereenigd, over. Deeze wortel doet zich met zyne kenbaare hoedanigheden voor, als een geneesmiddel van uitsteekende nuttigheid; hoewel 'er weinig werk van gemaakt wordt in de gemeene praktyk: het eenige winkel saamenmengsel, waar van het een innengsel is, dat is het saamengestelde poeder van Kalfsvoet (p) [L.] *Stabl, Hoffman*, en andere Duitfche Geneesheeren zyn 'er ten uiterste meé ingenomen, en pryzen het aan, als een uitsteekend maagmiddel (q), ontbindend (r), pisdryvend (s), afvagend (t) zweetverwekkend (v), en verdryvend (x) middel. Zy gaven het menigmaalen in, en niet zonder goed gevolg, in scheurbuikagtige en huidziekten (y), vervuild bloed en sappen, zwellingen en verstopheden van de klieren (z), en in ziekten, die uit gebrek

van de vloeibaare afscheidingen in 't algemeen ontstaan. *Boerhaave* schryft dit geneesmiddel voor in gevallen van Amborftigheid (a), en Waterzugt, waarin de sterkste ontbindmiddelen aangewezen worden: de gedaante, welke hy voor de beste houdt, is die van een Treksel met water; maar het Aftreksel met Geest van wyn bezit de kragten van den wortel in veel grooter volmaaktheid.

Daar is nog een andere soorte van Pimpenel, zwarte (b) genaamd, om dat derzelve wortel van buiten van eene blinkende zwarte kleur is, terwyl die van de voorgaande soorten witagtig zyn: Deeze is merkwaardig, om dat ze eene wezendlyke Olie uitlevert, van eene blaauwe kleur. Zy groeit in 't wilde in eenige deelen van *Duitschland, Zwitserland*, enz. en wordt nu en dan in onze Tuinen ontmoet.

PINUS nuclei & resina: *Pinus sativa. C. B. & Pinus sylvestris. C. B.* De Pynboom; de kerns van zyne vrugt, of kegels, en zyne Hars [E.].

De Pynboom verschilt van den Sparre- of Denneboom daarin, dat hy zyne bladeren by paaren heeft staan, daar die van den Denneboom elk alleen staan. De Pynboom is overvloedig voorzien van dezelfde soorte van harsagtig sap, als de Denneboomen; (zie de Artikels *THEREBINTHINA* en *THUS VULGARE.*)

De kerns hebben een zeer aangenaamen zoeten smaak, en schynen zeer naa van dezelfde soorte te zyn, als de zoete Amandelen: zy worden aangemerkt als artikelen, die meer voor de gezonden dan voor de Geneeskunst zyn.

PIPER NIGRUM. [L. E.]. Zwarte Peper: de vrugt van eene plant, die in *Java, Malabar*, enz. groeit, en die, waarfchynelyk, eer ze volkomen ryp is vergaderd, en in de zon gedroogd wordt. Dit is de eenigste specery, die wy zelve rechtstreeks uit *Oostindien* overbrengen; terwyl alle de anderen uit de handen der *Nederlanders* komen.

PIPER.

(p) Pulvis Ari compositus. (q) Stomachicum. (r) Resolvens. (s) Diureticum. (t) Detergens. (v) Diaphoreticum. (x) Alexipharmacum. (y) Morbi scorbutici & cutanei. (z) Tumores & obstructions glandularum. (a) Casus Astmatici & hydropicales. (b) Nigra.

PIPER ALBUM. [L. E.]. Witte Peper, de vrugt van de zwarte Peperplant, als zy volkomen ryp is verfaamd, en door weekinge in water van den bast ontdaan. Want de korls, zoo als ze by ons gebragt worden, hebben fomtyds nog stukjes van eene zwart gekleurde huid op zich.

PIPER LONGUM. [L. E.]. Lange Peper. Dit is de vrugt van eene andere plant, die ook in *Ostindien* groeit. Zy is van eene lange ronde gedaante, omtrent anderhalf duim lang; de buitenste oppervlakte vertoont zich, als faamengesteld uit eene menigte kleine korls, die in eene soorte van schroefwyze strekking rondom de vrugt geplaatst zyn.

Alle deeze speceryen hebben eenen prikkelenden reuk, en eenen zeer heeten bytenden smaak. De lange soorte, welke de heetste en sterkste is, wordt het meest in de Geneeskunst gebruikt; de zwarte, als aangenaamer zynde, in de keuken; de witte, welke de zwakste van de drie is, wordt zelden tot een van-die beide gebruiken gebezigd. De heetheid en prikkelende kragt deezer speceryen bestaat voornaamelyk in derzelver harsagtig gedeelte; derzelver speceryagtige reuk in eene wezendlyke Olie. De oprechte gedistilleerde Olie ruikt sterk naar de Peper, heeft zeer weinig scherphheid; maar het overgebleevene kookfel, verdikt zynde, levert een zeer prikkelend uittreksel uit. Een Aftreksel, met verbeeterden Geest van wyn gemaakt, is ten uitersten heet en vuurig; want weinig droppelen van 't zelve zettten den mond als in vuur en vlamme.

De witte Peper is een inmengsel in *Philonium* (c), en *Mithridaat*; de zwarte in de *pulvis antilepsus* (d), het slikmiddel van Laurierbezen, het Conferf van *Pauli* (e), en de *Tberiaca*; de lange in den bitteren wyn, het speceryagtig Aftreksel (f), poeder en de pillen, de faamengestelde poeders van bolus en Waterlook (g); het Conferf van *Pauli*, de *Mithridaat* en *Tberiaca*. [L.].

PIPER JAMAICENSE. [L. E.] *Pimen-*

to, of Peper van *Jamaica*; de *Amonium* van veelen der Duitfche Schryvers.

Dit is een voortbrengfel van onze eigene plantinge; het is de vrugt van eenen grooten boom, die van zelve in de bergagtige deelen van *Jamaica* groeit, en door den Ridder *Hans Sloane* *Myrtus arborea, aromatica, foliis laurinis* genoemd wordt. De reuk deezer specery gelykt naar een mengfel van kaneel, kruidnagelen en nootmuschaaten: derzelver smaak komt naa by aan dien van kruidnagelen, of een mengfel van de drie genoemden; waar van ze den naam van *al-specery* gekregen heeft.

De winkels zyn voor eenigen tyd gewoon geweest, deeze specery te gebruiken, als een middel, dat op de kostbaarer speceryen volgt; en daarom is het in onze Gasthuizen ingevoerd: het COLLEGIE van *Londen* heeft aan het zelve eene plaatst gegeven in de laatste *Apotheek*, en schryft een enkel water voor, om daar van te distilleeren, welk den geur van de *Pimento* in groote volmaaktheid bezit. Het levert eene gfoote meenigte van eene aangename wezendlyke Olie uit, die in water zinkt: deeze Olie, in de *hervormde Apotheek* aangepreezen, is nu ook in de *Edinburgsche Apotheek* aangenomen. Verbeeterde Geest van wyn trekt derzelver prikkelende kragt en geur uit, en heft niets op in het distilleeren.

PIPER INDICUM: *Capsicum siliquis longis propendentibus Tourn.* Guineefche Peper, of *Capsicum*; de vrugt 'er van.

Dit is eene jaarlyksche plant, die in onze Tuinen gekweekt wordt; zy brengt haare roode peulen in September, of October tot rypheid. De smaak van *Capsicum* is ten uiterste prikkelend en scherp, zettende den mond als in vuur. In de Geneeskunst wordt ze zelden gebruikt, wordende voornaamelyk tot keuken gebruik gebezigd: een soort van dezelve, die in de *West-Indien* Vogel-Peper genoemd wordt, is de grondslag van een poeder, welk ons van daar gebragt wordt, onder den naam van *Cayan Peper*.

PI-

(c) Een pynstillend Conferf. (d) Poeder tegen de beete van een dollen hond. (e) *Confectio Paulina*. (f) *Tinctura aromatica*. (g) *Scordium*.

PISUM: *Pisum arvense flore candido, fructu rotundo albo.* C. B. Erwten; de zaden 'er van. [E.]

Deezen worden doorgaands tot voedsel gebruikt, en zeer zelden tot geneeskundige oogmerken.

PIX LIQUIDA [L. E.] Teer; een dikke, zwarte, vette zelfstandigheid, die uit oude pyn- en denneboomen verkregen wordt, door dezelve met eene beslootene rookende hitte te verbranden. Zy verschilt van het natuurlyk harsagtig sap der boomen (zie TEREBINTHINA) daar in, dat ze eene onaangename indrukking van het vuur heeft, en datze een gedeelte van het zoute en andere sappen, met de harsagtige en olieagtige vereenigd, in zich bevat: door bemiddeling van deezen, wordt een gedeelte van de Terpentyn Olie oplosbaar in wateragtige vogten, welken anders weinig of niets van de zuivere Terpentyn uittrekken. Water, met de oplosbaarste deelen van Terpentyn bezwangerd, blykt, ingevolge van deeze heete prikkelende Olie, heet en prikkelende te zyn: zy wakkert de pols merkelyk op en bevordert de doorstraaling: door deeze hoedanigheden sterkt zy, in flaauwe slymige gestellen, de vaste deelen, verdunt de slymige sappen, opent de verstopheden der kleiner vaten, en bevordert de doorstraaling, en de afscheidingen der vloeistoffen in 't algemeen; terwyl ze, in galagtige gestellen, tot ontsteeking neigt, en de ongemakken verzwart, om welken wech te neemen zy wordt aangewend.

PIX ARIDA [L. E.] Drooge, of Steenpik.

Dit is de Teer (b), door hitte uitgedroogd: in deeze bewerking worden een gedeelte van de zuure en de vlugste Olie te gelyk met de wateragtige vogtigheid uitgedampt; en hierom werkt het voortbrengsel in lange na zoo kragtig niet. Het wordt alleen in uitwendige toepassingen gebruikt, als eene heete klevende harsagtige zelfstandigheid.

PIX NAVALIS. Deeze wordt in 't algemeen daar voor gehouden, dat ze dezelfde zy met de drie voorgaande pikken of verdikte Teer: hierom zyn de uitdrukkingen, in de *Edinburgsche Apotbeek*, *pix sicca* en *pix navalis*, gelykluidend genoomen.

Volgens *Geoffroy* is zy saamengefeld uit eene vreemde vermenging van Talk en Teer, en Olie van tweemaal gekookte pik (i), en eene door kunst gemaakte zwarte pik; welke door kunst gemaakte pik zelve saamengefeld is, uit Teer en Olie van tweemaal gekookte pik; en deeze olie van tweemaal gekookte pik is geene andere dan verdikte Teer: zoo dat, onaan gezien alle die vertooning van saamenstellinge, de uitkomst niet anders is, dan een mengsel van pik met een weinig talk.

PIX BURGUNDICA [L. E.] Bourgondische Pik. Deeze is van eene steevige vastheid, doch een weinig zagt, van eene roodagtig bruine kleur, en veel aangenaamer van reuk, dan eene van de voorgaanden. *Geoffroy* verhaalt, dat ze saamengefeld is, uit *Gallipot* (eene vaste witagtige hars, welke van sommige Terpentynen afscheidt, als zy uit den boom vloeijen) met gemeene terpentyn en een weinig van haare gedistilleerde Olie gesmolten. *Dale* bericht ons, uit het verhaal van een heer, die de bereiding van deeze gerieflykheid in *Saxon* gezien hadt, (waar van daan wy voornaamelyk van dezelve voorzien worden,) dat het niet anders is, dan de gemeene Terpentyn, die een weinig gekookt is.

Alle deeze zelfstandigheden worden, in de winkels, alleen in uitwendige saamenmengsels gebeezigd. De drooge Pik, en de Bourgondische pik zyn in mengsels in verscheidene pleisters, zalven, en Waschbereidingen (k): en Teer geeft den naam aan een der zalven.

PLANTAGINUS LATIFOLLÆ *folia, semen*: Gemeene breedbladerige Weegbree, genaamd *Septinervia*, om dat ze zeven groote ribben of zenuwen heeft, langs elk blad heen loopende; de smalbladerige foorte heeft maar vyf ribben, en wordt daarom *quinque-nervia*

(b) *Pix liquida*. (i) *Palimpissa*. (k) *Cerata*.

nervia genaamd: zy zyn gemeen zoo wel op de velden, als langs de wegen.

De bladeren zyn ligtelyk faamentrekkende, en de zaaden worden gezegd ook zodanig te zyn; en hierom staan ze aangepreezen in bloedvloeijingen (*l*), en andere gevallen, waar geneesmiddelen van deezen aart te pas koomen. De bladeren, een weinig gekneusd, zyn een gebruikelyk middel by het gemeene Volk voor geringe vleesch wonden. Het COLLEGIE van *Edinburg* schryft een uittreksel voor, dat van derzelver bladeren moet gemaakt worden.

PLUMBUM [L. E.] Lood.

Dit is het zwaarste der bergstoffen, uitgezonderd Goud: het smelt in eene maatige hitte, en als het gesmolten gehouden wordt, is het wel haast overdekt, ten deele met rook, ten deele met eene afschleurige kalk (*plumburustum*); dit aan een sterker vuur bloot gesteld, op zulk eene wyze, dat de vlam over deszelfs oppervlakte kan spelen; wordt eerst geel, en naderhand donker rood, (*minium* of rood lood, *menie*;) als het vuur, in deeze bewerkinge, schieklyk versterkt wordt tot eenen hoogen graad, smelt de kalk; neemt de gedaante van olie aan; en maakt, in 't koud worden, eene zagte bladeragtige zelfstandigheid van eene geelagtige of roodagtige kleur (*Lithargyrium*;) Goudglit. Het eigen scheivogt van dit Metaal is sterk water (*m*): de Zuuren van plantgewassen (*n*) lossen het ook wel op, maar in zeer geringe hoeveelheid: een *Quart* van gedistilleerden Azyn zal geen drachma opneemen; aan den Waassem van Azyn bloot gesteld, wordt het allengs verbeeten tot een wit poeder (*cerussa*, loodwit) welk heel veel gemakkelyker te ontbinden is. De kalken van Lood ontbinden, door hitte, in uitgeperste Olien; en deeze mengfels zyn de grondslag van verscheidene winkelpleisters en zalven.

Crystallen van dit metaal met gedistilleerden Azyn gemaakt (om derzelver zoetagtigen smaak, suiker van Lood genaamd) en een Af-

treksel (*o*) van dezelveu getrokken met groene Vitriool, worden insgelyks in de winkels gehouden.

Bereidingen van Lood, inwendig ingegeeven, worden gehouden de vloeistoffen te verdikken, ontfteeking te verzagten, en liefde driften te wederhouden. De suiker is een sterk faamentrekkend middel, en is wel gebruikt, zoo men zegt met goed gevolg, in bloedvloeijingen (*p*), den witten vloed (*q*), Zaaddruipingen enz. Het Aftreksel wordt tot dezelfde einden aangepreezen; gelyk ook om ornaatig zweeten te stuiten in gevallen van Teering (*r*), waar van het den naam verkreegen heeft van *Tinctura antipibificala*. Het inwendig gebruik van dit metaal is nogthans zeer gevaarlyk, en men moet het nooit wagen het zelve te gebruiken, dan in wanliopige gevallen, en nadat andere geneesmiddelen zonder vrugt zyn aangewend: want het veroorzaakt dikwerf geweldige Kolieken; en alhoewel het niet aanstonds schadelyk bevonden wierdt, zoo zyn deszelfs kwaade gevolgen nogthans zeker, schoon langzaam: trillingen krampen, of langzaam uitteeringen, volgen 'er maar al te dikwyls op.

POLII, seu Polii montani summitates. Berg-Poley; de toppen 'er van. [L. E.]

Men heeft onder de kruidkundige Schryvers geredentwist, welke soorte van Poley in de Geneeskunst moeste gebruikt worden. Het Collegie van Londen veroorlooft twee soorten door elkandere te gebruiken, de *Polium maritimum erectum Monspeliacum*. C. B. en de *Polium augustifolium Creticum*. C. B. de eerste wordt somtyds in onze tuinen gekweekt, en is die soorte, waar van onze Winkels gemeenlyk voorzien zyn. Zy hebben eenen ligten speceryagtigen reuk en eenen bitteragtigen smaak; die uit *Creta* gebragt wordt is de aangenaamste. Zy staan aangepreezen in zinkingen (*s*), moederkwaalen enz. maar tegenwoordig wordt 'er naauwelyks ander gebruik van gemaakt, dan als een innengsel in de *Mitbridaat* en *Tberizaca*,

PO-

(*l*) Hemorrhagines. (*m*) Aqua fortis. (*n*) Acida vegetabilia. (*o*) Tinctura. (*p*) Hemorrhagines. (*q*) Fluxus albus. (*r*) Pibifis. (*s*) Catarrhus.

POLYGONATUM zie SIGILLUM SALOMONIS.

POLYGONUM, zie CENTENODIUM.

POLYPODII radix: *Felicitis Polypodii dictæ Herm.* Boomvaren, Veelvoet, Engelzoet, Kropwortel; de wortel 'er van [E.]

Veelvoet is een haarige plant, die op oude muuren, de stammen van neêrgevelde boomen enz. waft. Die op de Eikenboomen groeit wordt gemeenlyk voor de beste gehouden; hoewel ze niet merkelyk van de anderen verschilt. De wortels zyn lang en slap, van eene roodagtig bruine kleur van buiten, groenagtig van binnen, vol van kleine bultjes, die by de pootjes van een gekorven Diertje vergeleeken worden; waar van daan de plant ook haaren naam heeft: de smaak deezer wortels is zoetagtig en walgagtig.

Veelvoet is reeds voor veele Jaaren in de Geneeskunst gebruikt geweest; en evenwel is het nog niet uitgemaakt welke kragten zy bezitte. De Ouden hielden ze voor een kragtig zuiverend middel van zwartgallige vogten (t); vervolgens zag men het allengs aan voor een ontlastmiddel van allerly vogten in 't algemeen; en ten laatste werd het alleen beschouwd als een middel, om zagtelyk open lyf te maaken: maar naderhand wordt 'er zelfs deeze eigenschap aan ontzegd. Volgende Geneesheeren verklaarden het, saamentrekkende (v) te zyn; en onder deezen is *Boerhaave*, die het voor middelmaatig saamentrekkend (x), en tegen de scheurbuik (y) houdt. Wat ons betreft; wy hebben 'er geene onmiddelyke ondervinding van; noch is 't gebruikelijk in de praktyk: doch het is waarichynelyk, dat (gelyk *Junker* meent) de versche wortel open lyf maakt, en deeze uitwerking niet heeft, als hy droog is.

POLYTRICHUM, zie TRICHOMANES.

POMPHOLYX. Niet, Wit-niet, Oog-niet.

Dit is eene kalk, of bloem van Spiauter (z), welke in de furnuizen wordt voortgebracht, waar koper door kalamyn, de Erts van Spiauter, tot geel koper gemaakt wordt. Het wordt aan de deksels der smeltkroezen hangende, enz. of in de gedaante van dunne korsten, of als eene ligte donsagtige stoffe gevonden, doorgaands van eene zuivere witte kleur; hoewel somtyds geelagtig. Zie ZINCUM.

POPULI NIGRÆ gemmæ: *Populi nigræ.* C. B. de Zwarte Populier-boom; deszelven knoppen [E.]

De Zwarte Populier is een groote boom, die op wateragtige plaatsen in 't wilde groeit; hy wordt gemakkelyk geteeld, en is zeer goed van groei. De jonge botten, of beginfelen der bladeren, welken in 't begin van de Lente te voorschyn komen, zyn vol van een geelagtig, vettig, welriekend sap. Zy zyn tot hertoe voornaamelyk gebruikt geweest in eene zalve, welke haaren naam van dezelve ontleent; alhoewel ze zekerlyk tot andere einden zouden kunnen gebeezigd worden: een Aftreksel (a) van dezelve, in verbeeterden Geest van wyn, leevert, als het verdikt wordt, eene welriekende hars uit, beeter dan veelen, welken van buitenslands gebragt worden.

PORRI radix: *Porri communis capitati.* C. B. Look; de wortel 'er van.

Deeze is der kragten van knoflook deelagtig, waar van ze alleen daar in verschilt, dat ze veel zwakker is. Zie het Artikel ALLIUM.

PORTULACÆ semen: *Portulacæ hortensis latifoliæ.* J. B. Porfelyn; het zaad 'er van.

Dit kruid wordt in de tuinen gekweekt tot keuken gebruik. Het zaad wordt onder de minst koude zaaden gerekend, en is somtyds gebruikt geweest in Amandelmelken (b), en der-

(t) *Humores melancholici.* (v) *Adstringens.* (x) *Strypticum.* (y) *Antiscorbaticum.* (z) *Zincum.* (a) *Tinctura.* (b) *Emulsiones.*

dergelyken, te saamen met de anderen van dien rang.

POTENTILLA, zie ARCENTINA.

PRASIMUM, zie MARRUBIUM.

PRIMULÆ *Veris folia, radix: Primula veris Pallido flore humilis Tourn.* Sleutelbloem, Hemel-sleutel, St. Pieters-kruid; het kruid en de wortel 'er van [E.].

Dit is een laage plant, die in heggen en bosschen in 't wilde groeit, en in de Lente bleek geele bloemen voortbrengt. De bladeren hebben eenen kruidagtigen smaak. De wortels zyn zeer bitter, met eene soorte van speceryagtigen geur, welken sommigen vergelyken met dien van Anyszaad; derzelve uitgeperste sap, door bezinking gezuiverd, wordt somtyds als een niesmiddel (c) gebruikt. De bloemen hebben eenen lieflyken geur, maar die zeer zwak is: een trekfel (d) van dezelve in wyn, en een geest van dezelve gedistilleerd, worden in sommige plaatsen als hart- en zenuw-versterkende (e) gebeezigd.

PRUNELLÆ, *seu Brunella folia: Prunella majoris foliis non dissectis.* C. B. Smeertwortel, Spekwortel; de bladeren 'er van [E.].

Deeze plant groeit in 't wilde op velden en weilanden, en brengt dikke steelen met purperen bloemen voort, die den geheelen nazomer door duuren. Zy heeft eenen kruidagtigen wrangen smaak; en hierom staat ze aangeprezen in de Bloedvloeijingen (f) en Buikloopen (g): voornaamelyk is zy vermaard geweest als een wondheeland (b) middel, waar van 't ook zynen naam heeft; en in gorgel-dranken (i), voor de spruw (k) en ontteeking van de keel (l).

PRUNUS HORTENSIS. De Pruimboom. Drie soorten van Pruimen worden, als Artikelen van de *Materies Medica* aangemerkt. Zy worden allen in onze tuinen ge-

vonden, maar de Winkels worden van de vrugten, die middelmatig gedroogd zynde van buitenslands komen, voorzien.

PRUNA BRIGNOLENSIA. *Pruna ex flavo rufescentia, mixti saporis, gratissima.* C. B. Brignolsche Pruim, die onder den naam van *Prunello's* uit *Provence* overgebracht worden [E.].

PRUNA GALLICA [L. E.]: *Fructus Pruni fructu parvo, dulci, atro-ceruleo Tourn.* Fransche, of gemeene Pruimen [L. E.] Dit is de Pruim, die by onze Hoveniers de kleine zwarte Damastpruim genoemd wordt.

PRUNA DAMASCENA: *Fructus Pruni fructu magno, dulci, atro-ceruleo Tourn.* Pruimen van Damast. Dit is de soorte, die groote Damast violet van *Tours* genoemd wordt. Men ontmoet ze zelden droog in de winkels, en wordt gemeenlyk door de gemeene vervangen.

De geneeskragten der Damast en gemeene pruimen zyn, de hitte te matigen en zagte-lyk open lyf te maaken; het welk zy doen door de wegen te bevogtigen, en de uitwerpselen te verzagten. Zy zyn van grooten dienst in hartlyvigheid, met hitte of prikkeling verzeld, welke de sterker prikkelende buikzuiverende (m) middelen zouden verzwaaren: als de pruimen alleen niet genoegzaam zyn, kunnen derzelve uitwerkingen bevorderd worden, door een weinig *Rhabarber* of dergelyken daar by te doen: waar by men nog een windbrekend (n) innengsel voegen kan, op dat ze geene winderigheid mogen voortbrengen. De *Prunello's* hebben nauwlyks eenige open lyf maakende hoedanigheid (o): Deeze zyn zagte aangename verkoelende middelen (p); en als ze nu en dan in den mond genomen worden door waterzugtige Menschen, zullenze hun zeer veel den dorst verslaan.

PRU-

(c) Sternutatorium. (d) Infusio. (e) Cordiale & nervinum. (f) Hæmorrhagines. (g) Fluxus alvini. (h) Vulnerarium. (i) Gargarismata. (k) Aphiba. (l) Inflammationes faucium. (m) Stimulus Catharticum. (n) Carminativum. (o) Qualitas laxans. (p) Refrigerantia.

PRUNA SYLVESTRIA: *Fruktus pruni sylvestris*. C. B. Sleepruimen; de vrugt van den gemeenen Zwarten Doorn, of den Sleetruik. [L. E.]

Deeze Pruimen hebben een zeer wrangen, wringenden smaak, byzonder eer ze door de vorst murw gemaakt zyn. Het sap van de onrype vrugten, tot eene bekwaame steevigheid verdikt, wordt *Acacia Germanica* genoemd, en gemeenelyk, in de winkels, voor de waare Egyptische *Acacia* verkogt: het is even saamentrekkende als de Egyptische foorte; doch heeft meer van eenen scherpen en wrangen smaak, zonder iets van den zoetagtigen geur van het andere. Het verdikte sap is als eene winkelbereiding voorgeschreeven door het COLLEGIE van *Edinburgh*, en een Conserf van de vrugt door dat van *Londen*.

PSYLLII semen: *Psyllii majoris erecti*. C. B. Vlooi-kruid; het zaad 'er van.

Dit is eene foorte van Weegbree (q), die in de warmer luchtstreeken in 't wilde groeit, en somtyds in onze tuinen gevonden wordt: zy verschilt daarin van gemeene Weegbree, dat ze getakte steelen, met bladeren 'er aan, heeft; waarom ze door *Ray*, *Plantago caulifera* genoemd wordt. Het zaad 'er van wordt doorgaands uit het zuiden van Frankryk overgebracht; het is klein, maar wordt ondersfeld de gedaante van een Vlooi te hebben, en daar van de Engelsche naam der plante, van *Vlooi-kruid*. Dit zaad heeft een walgagtigen, slymigen smaak: in water gekookt, levert het eene groote menigte slym uit, welke somtyds in verzagtende klistereen en diergelyken gebruikt wordt. *Alpinus* verhaalt, dat dit slym, by de Egyptenaars in heete koortsen wordt ingegeven, en dat het gemeenlyk of open lyf maakt, of zweet verwekt.

PTARMICÆ radix: *Dracunculi pratensis, serrato folio*. C. B. Nieskruid, wilde Bertram; de wortel 'er van.

Dit kruid groeit in 't wilde op heiden en vogige beschaduwde plaatsen; de Bloemen,

die wit van kleur zyn, koomen in Juny en July te voorschyn. De wortels hebben een scherpen reuk, en eenen heeten bitteren smaak: gekaauwd zynde veroorzaaken ze eene overvloedige ontlasting van speeksel; en alsze fyn gemaakt en opgefhooven worden, verwekkenze niezing. En deeze zyn de eenige oogmerken; waartoe ze gewoonlyk aangewend worden.

PULEGII folia: *Pulegii latifolii*. C. B. *Mentha aquatica seu pulegii vulgaris* Tourn. Poley; de bladeren 'er van [L. E.]

Deeze plant groeit van zelve op vogtige gemeene weiden en waterige plaatsen; zy kruipt over den grond en schiet wortelen aan de leden. Onze markten zyn voor eenigen tyd voorzien geweest van eene tuin foorte, die grooter is dan de andere, en regt op wast: en deeze is door den Heer *Dale* *Pulegium erectum* genoemd.

Poley is een heet, prikkelend kruid, van de speceryagtige foorte, gelykende naar *Munte*, maar wat scherper en zoo aangenaam niet: het is lange, en niet zonder reden, in groote waarde gehouden, als een openend en ontsluitend (r) middel, voornaamelyk in Moederkwaalen (s), en opstoppingen van de zuiveringen der Baarmoeder (t). Tot deeze einden gebruikt men doorgaands het gedistilleerde water, of het geen van dezelfde uitwerking is, een Treksel (v) van de bladeren. Het is merkwaardig dat zoo wel water, als verbeterde Geest van wyn, de kragten uit dit kruid trekt door opgietinge, en insgelyks het grootste deel 'er van in distilleeringe opheft.

In de winkels wordt 'er een enkel [L. E.], en een geestryk [L.] water van gehouden, en de wezendlyke Olie der plante [L. E.]: dit kruid wordt ook in het saamengesteld *Valeriaan* water en de koekjes van *Myrrhe* [E.] gebruikt, en deszelfs enkel water om *Ammoniac* (v*) melk, [L.] en de gekamferde *Amandelmelk* [E.] (x) te maaken.

PULEGII CERVINI folia: *Pulegii angustifolii*. C. B. Harts Poley; de bladeren 'er

(q) *Plantana*. (r) *Aperiens & deobstruens*. (s) *Morbi hysterici*. (t) *Suppressiones purgationum uterinarum*. (v) *Infusio*. (v*) *Lac ammoniaci*. (x) *Emulso Campborata*.

'er van. Deeze foorte wordt, hoewel niet zeer dikwyls, in onze tuinen gevonden. Zy is wat sterker, en nogthans aangenaamer, dan de voorgaande, zoo wel in reuk, als in smaak.

PULMONARIÆ MACULOSÆ folia: *Pulmonaria Italarum ad buglossam accedentis.* J. B. Gevlakt Longekruid; de bladeren 'er van [E.].

Deeze plant ontmoet men in de tuinen: de bladeren zyn groen van kleur met witte vlakken; kruidagtig, eenigzins slymig van smaak, en zonder eenigen reuk. Zy staan aangepreezen tegen zweeren der Longen (y), Teeringen (z), en andere dergelyke ongemakken: desnietteenstaande worden deeze kragten door de ervaarenheid weinig bevestigd, en de tegenwoordige praktyk verwagtze daar ook niet van.

PYRETHRI radix: *Pyrethri flore bellidis.* C. B. Speekfel-wortel, Bertram-wortel; de wortel 'er van [L. E.].

Deeze plant, hoewel ze natuurlyk in warmer luchtstreek groeit, verdraagt de gewoone winters van deezen vry wel; en bloeit menigmaal agter een van kersmis tot May toe; de wortels worden ook grooter by ons, dan die zyn, waar van de winkels van buitenslands voorzien worden.

De Speekfel-wortel heeft geen merkelyken reuk; zyn smaak is zeer heet scherp doch minder zodanig, dan die van Kalfsvoet (a) of Dragon (b); het sap, dat 'er uit geperst wordt, heeft naauwlyks eenige scherpheid; ook is de wortel zoo prikkelend niet, als hy versch is, dan wanneer hy gedroogd is. Water, door hitte ondersteund, trekt iets van den smaak van deezen wortel uit, maar verbeeterde Geest van wyn trekt den zelven geheel en al uit; doch geen van beiden heft iets 'er van in het distilleeren op.

Het voornaamste gebruik van Bertram Wortel, in de tegenwoordige praktyk, is dat van een kaauwmiddel (c), om den vloed der kwyl te bevorderen (d), en lymige vogten uit het

hoofd en de naby gelegene deelen te ontlasten: op deeze wyze verligt het somtyds de tandpyn, sommige foorten van hoofdpyn en slaapziekten (e).

QUERCUS cortex: *Quercus cum longis pediculis.* C. B. De Eikenboom; de bast 'er van [E.].

Deeze bast is een sterk saamentrekkend (f) middel; en hierom staat hy aangepreezen in Bloedvloeijingen (g), Buikloopen (b), en andere onnatuurlyke en ongeregelde ontlastingen.

RANARUM SPERMA. Kikvorfschen-schot. Dit is vermaard geweest als een uitstee-kend verkoelend middel tot uitwendig gebruik; maar de Beoeffenaars der Geneeskunst hebben 'er geene byzondere uitwerkingen van onder-vonden, waarom het waardig konde geacht worden in gebruik te blyven; en daarom hebben de COLLEGIEN van Londen en Edinburgh beiden het zelve nu uitgeschraapt.

RAPHANI RUSTICANI radix: *Raphani rusticani.* C. B. *Cochlearia folio cubitali* Tourn. Mirkswortel; de wortel 'er van [L. E.].

Deeze plant wordt somtyds in 't wilde, aan de kanten der rivieren en op andere vogrige plaatsen, gevonden; tot geneeskundig en keuken gebruik, wordt ze in de tuinen gekweekt; zy bloeit in Juny, maar brengt haar zaad, hier te lande, zelden tot volkomenheid. Mirkswortel heeft een levendigen prikkelenden reuk; en eenen doordringenden scherpen smaak; nogthans heeft hy, in zekere vaten, een zoet sap, welk somtyds op de oppervlakte uitbreekt. Als hy gedroogd wordt, verliest hy alle zyne scherpheid, wordende eerst zoetagtig; en naderhand byna geheel smaakeloos: doch als hy, met zand bedekt, in eene koele plaats bewaard wordt, behoudt hy zyne hoedanigheden eenen zeer langen tyd. De geneeskragtige uitwerkingen van deezen wortel zyn, de vaste deelen te prikkelen, de sappen te verdun-

(y) *Ulcera pulmonum.* (z) *Phtisis.* (a) *Arum.* (b) *Dracunculus.* (c) *Masticatorium.* (d) *Fluxus salivaris.* (e) *Morbi letargici.* (f) *Astringens.* (g) *Hæmorrhagines.* (h) *Alvini fluxus.*